

“Want ik ben geen schrijver meer”
laatste zin laatste email 10 september 2013

Tom Bouman aangespoeld te Westkapelle
20 september 1957 Middelburg
maandag 16 september 2013

“Mijn vader was een schrijver” staat er ook in die laatste per email verstuurd feuilleton te lezen, waarin Tom beschrijft hoe zijn vader Pieter Jan Bouman (1902-1977) op late leeftijd verlamd raakt, nauwelijks meer kan spreken en daarna enkel via medische apparatuur adem kan halen. Hij vraagt aan zijn vrouw naast zijn ziekbed om een schrijfblokje en schrijft - als geleerde en gevierde schrijver ‘zijn woorden te baas’ tot op het einde: “Gun mij toch deze laatste vreugde, zonder uitstel.” Het was een tijd waarin euthenasie formeel nog onbespreekbaar was, schrijft Tom terugblikkend, maar waar er toch een oplossing gevonden werd. “In de middag is vader overleden volgens de eendrachtige wil van allen.” Dit is dan wel de laatste, maar niet de eerste verwijzing van Tom naar hoe hij het einde van het leven ziet. Heel direct schreef hij mij in januari 2011, toen ik aan hem in Gent, waar hij toen woonde, een email stuurde of hij gehoord had van het overlijden van de vader van Provo-activist Peter Bronkhorst, Huib. Hij schrijft dan: “Maar wat mezelf betreft: vivement la fin, j’ espère. Ik hoop zonder advertenties of feestelijke uitvaartplechtigheden. Stilletjes komen, stilletjes verdwijnen? Ieder leeft en sterft op zijn eigen manier.” Zo spoelt hij dan als “onbekende man” aan op het strand van Westkapelle, waar hij onder bij de vuurtoren begraven is.

Voor Tom november 2013, Tjebbe van Tijen.

Net als zijn vader, professor in de economie, sociologie en geschiedenis, wordt Tom schrijver. Na een blauwe maandag studie theologie en antropologie en een halve carrière als assistent van een Amsterdamse kunsthandelaar gespecialiseerd in primitieve kunst, Louis Lemaire, begint hij begin zestig stukjes over etnografie te schrijven voor De Groene Amsterdammer. Een eerste geïllustreerd artikel in het Algemeen Handelsblad volgt over ‘roesverwekkende middelen en hun gebruik in godsdienstige rituelen’. Simon Vinkenoog leest het als een artikel van een geestverwant, zoekt hem op. Vinkenoog werkt dan bij de Haagse Post. Zo maakt Tom daar zijn entree, onder het bewind van Mr. G.B.J. Hilterman (mensen van mijn leeftijd worden enkel door zijn naam al terugvoerd naar zijn wekelijkse gedecideerde radiostem met een “feilloos overzicht” van het internationale nieuws). Tom bestiert daar enige tijd de redactie buitenland. Het is een krant waaraan toen niet enkel journalisten, maar ook literatoren en dichters meewerken (Armando, Sleutelaar, Verhagen, Vinkenoog). Kringen die ‘roes’ en daarbij behorende ‘middelen’ weten te waarderen.

Zo komt Tom van theorie tot praktijk, rookt een stickie en experimenteert zelfs met LSD. Contact met andere interessante figuren volgt. Latere journalistieke onderwerpen. Voor het in 1964 opgerichte Literaire Maandblad van Henk J. Meijer, Ratio, schrijft hij aldus over “Mystiek Aquarium Amsterdam” en de ketterse zieners die de stad toen bevolkten, van Lou de Palingboer die zijn eigen God geworden was, tot ‘psycho-theosoof’ Ton Haentjes Dekker en zijn ‘Gesprekscentrum voor Religieuze Uitwisseling’. Vissen uit dat aquarium van Tom zijn toehoorders, sprekers en debaters, ‘halve artiesten’, nieuwe evangelisten, alsook de semi-arts Bart Hughes die geestverruiming door schedelboring - ‘trepanantie’ - propageerde en de kosmisch begeesterde restauranthouder uit de Spuistraat, Nicolaas Kroese.

Het kan niet anders of Het Spui moet nu in beeld komen en zo ook de happenings aldaar van Robert Jasper Grootveld (geïnspireerd door de traditie van de Katholieke ‘Stille Omgang’, die op het Spui placht te eindigen). Happenings aan de vooravond van wat de Provo-beweging wordt. Tom ontmoet Grootveld en raakt diep onder de indruk van diens visioenen en verbaal vermogen. Zo ontstaat de idee voor een boek over hem, waarbij Tom een bandrecorder verbindt met een telefoontoestel en Robert Jasper opneemt, in de vervoering van

telefonades met publieke figuren (zoals dr. Meinsma van de Actie Niet Roken), waaraan hij zijn visies probeert over te brengen: ‘publicity...publicity’, ‘de verslaafde consument van morgen’, kanker van de sigaret, zegeningen van de wiet en de ‘verborgen verleiders van de reclamebureaus’ (Hidden Persuaders/Hippezweters in RJG jargon). Een groot project in aanzet, waar het nooit van gekomen is en dat is niet de enige ‘onvoltooide’ van Tom in zijn carrière als schrijver. Zo was er een idee voor een boek over het verband tussen de Nederlandse ‘slavenhandel en verslavingshandel’ (opium). Alhoewel Tom Bouman het later enigszins betreurd, is hij één van degenen die Grootveld als ‘anti-rook-magier’ al vroeg een podium verschaft. Het Parool was in het jaar 1965 naast de al bestaande PS-bijlage begonnen met een dagelijkse Extra pagina, voor ‘nieuws achter het nieuws’, een nieuw soort literaire journalistiek. Ster-reporters uit die tijd als Aad van der Mij en Han Mulder deden daar aan mee. Tom kreeg de leiding over het bureau dat de onderwerpen voor die speciale pagina’s moest kiezen en voorbereiden en schreef zelf ook met enige regelmaat bijdragen. Zo maakte hij eind maart 1965 een forse pagina over Robert Jasper Grootveld en de pas afgebrande anti-rooktempel aan de Korte Leidsedwardsstraat 31, waar hij zijn ‘ughe, ughe, ughe’ evangelie predikte.

Terugblikkend schrijft Tom in een van zijn laatste email-feuilletons (Penta nummer 60, mei 2013), over Robert Jasper en zijn propaganda voor de wiet in de zestiger jaren. Grootveld wordt aangehaald, sprekend in zijn ‘steenkolengels’: “dussent metter, de moor de better.” Tom merkt dan op: “Eerst had ik nog even gedacht dat het ironisch of sarcastisch tegen de eindeloze groei van economie en welvaart gericht was, maar zijn campagnes vonden steun tot in de hoogste financiële en politieke kringen. Jasper’s Lowland Weed Company werd de nieuwe Nederlandse VOC.” Ik kan niet anders dan dat beamen. Als we naar het huidige softdrugs toerisme in Amsterdam kijken is het creatieve protest van weleer verworpen tot pure commercie.

Tom schrijft ook als een van de eerste journalisten positief over Provo met een ‘Signalement’ in het Parool over Roel Van Duijn, gepubliceerd op 30 juni 1965, een uitgebreid interview waarin Van Duijn, zonder tegenwerpingen van de interviewer, zijn visie ten toon kan spreiden.

Tussen 5 december 1970 en 6 maart 1971 verscheen in de Nieuwmarktbuurt het "weekblaadje van bewoners" Lastage, dat een nieuw soort mini-journalistiek introduceerde in een toen ten dode opgeschreven buurt. Het was een persoonlijk initiatief van Tom Bouman, die het blaadje in een oplage van 1500 exemplaren op zijn werk (Antiquariaat Brinkman aan het Singel), stencilde, het thuis vouwde en niette en dan nog eens huis aan huis gratis bezorgde. Velen raakten door zijn initiatief geïnspireerd en hielpen mee. Later kwamen er ook giftenbusjes bij winkels in de buurt voor de kosten. In maart 1971 fuseerde Lastage met het tot dan toe onregelmatig verschijnende Geïllustreerd Bethaniënnieuws en ontstond het wekelijks buurtblad 'Nieuwmarkt' (48 nrs.), daarna Amsterdams Weekblad (45nrs.) in de periode 1971-1973, vroege voorlopers van het huidige buurtblad voor de Nieuwmarkt, 'Opnieuw'. Zowel Tom Bouman als ikzelf schrijven regelmatig in deze blaadjes en zo iets schept een band.

Anderhalf jaar later, mei 1967, is Provo al weer voorbij, met een zelfliquidatie happening in het Vondelpark. In de tussenliggende twee jaar, na Tom's eerste interview met een provo, heeft zich meer afgespeeld op het stadspodium van Amsterdam dan wat de acteurs van deze beweging zelf maar beseffen. De wending die gebeurtenissen in de stad neemt met protesten tegen het omstreden huwelijk van Prinses Beatrix in maart 1966 en het harde politieoptreden daartegen, doet de sfeer veranderen van ludiek naar gewelddadig. Het 'bouwvakkersoproer' die zomer, waarbij het kantoor van de Telegraaf bestormd wordt, is een keerpunt, waarbij meerdere pacifistisch ingestelde provos' afhaken. Ook Tom die meer en meer betrokken is geraakt bij de beweging en er zelfs zijn baan bij Het Parool voor opgezegd heeft, ondervindt die spanningen. Zijn eerste huwelijk loopt op de klippen, hij verliest vrouw en kinderen, zoekt een ander huis en vindt een sousterain aan de Korte Prinsengracht. Een korte periode runt hij hier een galerie met Afrikaanse kunstvoorwerpen, 'De Witte Neger'. In de achterruimte ervan geeft hij onderdak aan de hergegroepeerde provobeweging, die er hun blad blijven stencilen. Met het einde van Provo besluit Tom echt in contact met Afrika te komen, dat hij al zo lang bestudeerd had. Hij vertrekt naar Tanzania, met de idee daar als free-lance correspondent voor Nederlandse media, verslag te doen van de ontwikkelingen in deze net gedekoloniseerde nieuwe staat. Hij blijft er een jaar en keert gedisillusionerd terug. Handelaar in 'objectieve journalistiek', is niet iets dat hem past.

Zo leer ik hem kennen in 1968, in een keldertje in de Koestraat, in de Bethaniënbuurt, waar Rob Stolk en Lou van Nimwegen, voorheen actief in de provobeweging, een klein offset en een zeefdrukkerij hebben gevestigd, met geld verkregen uit de verkoop van het Provo-archief aan de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam. In die dagen vindt een verschuiving plaats van acties en ontstaat als reactie op verkeersdoorbraakplannen voor de binnenstad, waartegen al eerder tijdens Provo geageerd was, een organisatie, 'Woningburo de Kraker'. Het tegengaan van sloop voor wegen- en kantoorplannen, het bezetten van leegstaande panden in saneringswijken, dat alles wordt besproken en georganiseerd vanuit dat drukkerijtje in de Koestraat. Tom zat zonder woning, ik ook in die tijd, zo ontmoeten wij elkaar en wonen eerst enige tijd in een blok sloopwoningen aan de Wijtenbachstraat in de Dapperbuurt, todat daar het dak letterlijk boven ons hoofd weggesloopt werd, in de tijd dat kraakpanden niet eerst met

grootschalige politie-inzet ontruimd werden. Begin 1969 verschuift de actie zich naar de Nieuwmarktbuurt. Tom heeft inmiddels een nieuwe liefde, een nieuw huwelijk en nieuwe kinderen en kraakt een voor de metro te ontruimen woning op de Rechtboomssloot. Hij vindt de toon van zijn mede-activisten te politiek, denkt dat krakers die zich vestigen in een buurt die zij niet kennen, de bestaande leefgemeenschap tegen zich in het harnas jagen en begint dan zelf als antwoord hierop, met zijn journalistieke ervaring, een nieuw project, dat hij op deze manier in zijn eigen krantje aankondigt:

"Het blaadje Lastage bespreekt geen wereldproblemen, maar het dagelijks leven en de geschiedenis van een zeer oude woonwijk in de Amsterdamse binnenstad waar de mensen leven onder een dubbele dreiging: in het ene deel van de buurt de dreiging van doorbraak en sloop ten behoeve van autoverkeer en metro, in het andere verkrotting, huizenspeculatie en cityvorming. In het toenemend verzet hiertegen wordt een haast ouderwets gevoel van buurtgemeenschap zichtbaar, waarvan dit weekblaadje een van de uitdrukingsvormen probeert te zijn. Het blaadje wordt zaterdag gratis in de buurt verspreid, maar we willen ook andere geïnteresseerden in Amsterdam en daarbuiten op de hoogte houden van de ontwikkelingen in de Lastage. De grote pers en de televisie geven meer aandacht aan Vietnam, Leningrad, Zuid-Amerika en Griekenland, dan aan wat dicht bij huis gebeurt. Deze verstrooiing van informatie, kwantitatieve uitbreiding van communicatie, willen we in dit weekblaadje op de meest fundamentele manier tegengaan."

Ik kan de rest van Tom zijn leven en zwerftochten hier niet in enig detail beschrijven, zijn intrek in de vroegere bakkerij van Stoekenbroek aan de Koningstraat, de stempel en later handzetterij die hij daar vestigt. Geen grote projecten, maar drukker en uitgever onder de passende naam 'Het Kleine Werk'. Zijn tweede huwelijk dat opbreekt, verhuizingen naar Zeeland, Frankrijk en weer terug om in Gent te eindigen, alwaar hij zich op het laatst weer door het schrijven van openbare brieven en berichten inzet voor ontheemde Slowaakse zigeuners met uitzetting bedreigt, wier lot hij zich aantrekt. Ook daar in Gent ziet hij kans bij te dragen aan wat hij zelf al eerder benoemde als "gevoel van buurtgemeenschap" - schrijver met oog voor Het Kleine Werk.